AVİM Yorum • No: 2021 / 48 • Eylül 2021

ORTA ASYA GÜNEY ASYA BÖLGESEL BAĞLANTILARI VE YENİ DÖRTLÜ PLATFORM (QUAD)

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

Temmuz ayında, Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan, Pakistan ve Özbekistanın Afganistanda barış sürecini desteklemek ve bölgesel bağlantıları güçlendirmek için bir dörtlü diplomatik platform (QUAD) kurma konusunda anlaştıkları açıklandı. Tarafların barış ile bölgesel bağlantının karşılıklı olarak birbirini güçlendirdiği konusunda hemfikir olduğu belirtilerek, ticareti genişletmek, yeni transit yollarını oluşturmak ve ticari bağları güçlendirmek için birlikte çalışmayı amaçladığı" kaydedildi.[1]

Dörtlü platforma ilişkin bu açıklama, Taşkentte düzenlenen "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantılar, Zorluklar ve Fırsatlar" uluslararası konferansının hemen ardından geldi. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Danışmanının, Çin ve Rusyanın Dışişleri Bakanlarının, uluslararası finans kuruluşlarının temsilcilerinin de aralarında olduğu geniş katılımlı bu konferansta Afganistan'ın Orta ve Güney Asya'yı birbirine bağlayan "bölgesel köprü" rolüne dikkat çekilmiş ve ulaştırma altyapısını genişleterek Orta ve Güney Asya bölgelerinin transit ve lojistik potansiyelinin geliştirilmesinin önemli olduğu belirtilmiş, ortak bölgesel projelerin uygulanması yoluyla Afganistanın ekonomik kalkınmasının teşvik edilmesine çağrıda bulunulmuştu.

Orta Asyanın Güney Asya ve Hint Okyanusu ile bağlantı kurmasına Afganistan bir engel teşkil etmiş, Orta Asya-Güney Asya elektrik projesi CASA 1000 gibi temelleri atılan birçok proje ise henüz somut bir başarıya ulaşmamıştır. Pakistan ise Orta Asya ülkelerine ticaret yolları için bir geçiş yolu işlevi görebileceğini ve Gwadar limanı aracılığı ile Orta Asya ülkelerinin Hint Okyanusu üzerinden uluslararası bağlantılarını sağlamada kilit rol oynayacağını ileri sürmektedir.

Yeni bölgesel bağlantıları kurma hedefi ilan edilen, ABD liderliğindeki Afganistan dörtlü platformu 2007 yılında kurulan Hint-Pasifik bölgesinde Çin karşıtı bir ittifak olarak addedilen ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonyanın dahil olduğu dörtlü platform ile karşılaştırmalara sebebiyet vermektedir. Ayrıca bu yıl Cornwalldaki G7 Zirvesinin ardından ABD Başkanı Joe Bidenın Çinin Kuşak Yol Projesi'ne alternatif olarak altyapı inşası projelerine destekte bulunmayı planladıklarını belirtmesi Afganistan QUADının bu planın bir parçası olduğu yorumlarını beraberinde getirmiştir.

ABDnin yakın zamanda dörtlü diplomasi diyaloğu stratejisi ile işbirliği mekanizmaları

geliştirmekte olduğu görülmektedir. Haziran 2021de Euro-QUAD olarak adlandırılan dörtlü platform çerçevesinde, ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya Savunma Bakanları bir araya gelmişlerdir. ABDnin Irak, Suudi Arabistan ve Ürdünün dahil olacağı bir dördüncü Ortadoğu QUADının kurulmasının da ihtimal dahilinde olduğu belirtilmektedir.

Bazı yazarlar Çin karşıtlığı açısından Afganistan QUADın Hint-Pasifik QUADından daha ılımlı olacağı ve askeri ittifak niteliği olmayacağını ifade etmektedirler.[2] Ancak ekonomik işbirliği için de bölgenin güvenli ve istikrarlı olması gerektiği kaydedilmektedir.

Bölgede bağlantı projelerine ilişkin görüşmelerin daha önceden başladığı görülmüştür. Geçen sene ABD'nin Afganistan Uzlaşısından Sorumlu Özel Temsilcisi Büyükelçi Zalmay Halilzad ve ABD Uluslararası Kalkınma Finans Kurumu (DFC) CEO'su Adam Boehler başkanlığındaki bir heyet Taşkente ziyarette bulunmuş, Özbekistanın da dahil olacağı enerji, ulaştırma ve iletişim projelerinin Afganistan'da kalıcı barışın tesisi için son derece önemli olduğu vurgulanmıştır.[3] Şubat 2021de "Mezarı Şerif-Kabil-Peşaver" demir yolunun inşasını öngören bir çalışma planı oluşturulmuştur.[4] Bu plan, Aralık 2018'de Afganistan, Özbekistan ve Pakistan arasında imzalan ortak çalışma grubu ve mali konsorsiyum oluşturulmasına ilişkin protokole dayanmaktadır. Trans-Afgan ulaşım koridorunun yanı sıra, Özbekistan'dan Afganistan'a elektrik arzı sağlayacak Surkhan-Puli-Khumri elektrik iletim hattının inşası projesine ilişkin bir antlaşma da imzalanmıştır.[5]

ABD liderliğinde dörtlü platformun bölgedeki projeleri destekleyeceğine ve önümüzdeki aylarda tarafların işbirliği için tekrar bir araya geleceklerine dair açıklama dışında henüz somut bir adım ortaya konulmamış, bu arada Pakistanın Çin destekli projelere de dahil olduğu görülmüştür. "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantılar, Zorluklar ve Fırsatlar" konferansında Pakistan Başbakanı İmran Khan bölgesel bağlantıların aynı zamanda Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) ile yatırım fırsatları için potansiyel vadettiğini belirterek, Orta Asya ülkelerini CPECe katılmaya davet etmiştir. Özbekistan da ikili ve bölgesel platformlar aracılığıyla Kuşak ve Yol projelerine katılma arzusunu dile getirmiştir. 2017 yılında düzenlenen Kuşak ve Yol Forumu'nda Özbekistan ve Çinin çeşitli alanlarda işbirliğini geliştirmek için 23 milyar doları değerinde 115 anlaşma imzalamış olduğu bilinmektedir.[6] Çinin Afganistandaki rolü de son 20 yılda oldukça gelişmiştir. 15 Aralık 2018'de Kabilde bir araya gelen Afganistan, Çin ve Pakistan dışişleri bakanları üçlü işbirliğini ilerletme hedeflerini ortaya koymuş; Çin, Quetta-Kandahar demiryolu ve Kabil-Peşaver Otoyolu ve Demiryolu inşaatı da dahil olmak üzere enerji ve bağlantı projelerinde Afganistan ve Pakistan arasındaki koordinasyonu destekleyeceğini belirtmiştir.

Ancak şimdi esas mesele, bütün işbirliği hedefleri resmi Afgan hükümeti ile kararlaştırılmışken, Talibanın Afganistanın kontrolünü ele geçirmesi sonrasında ne olacağıdır. Yakın zamanda gerçekleşen Kabil'deki terör saldırılarını DAEŞ-Horasanın üstlenmiş olması, önümüzdeki günlerde çeşitli ülkelerin DAEŞe karşı Taliban ile işbirliğinin yolunun açılabileceği sinyallerini vermektedir.

Bu süreçte Rusya, Tacikistan ve Özbekistan ile ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirmiş ve Kırgızistan'da Kolektif Güvenlik Örgütü tatbikatları 24 Ağustos'ta başlamıştır. Rusyanın Talibana karşı yaptırım rejimini sürdürmesi ile beraber, 2015 yılında Rusya ile Taliban arasında bazı temaslar kurulduğu görülmüştür. Rus Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria

Zakharova Rusya'nın Taliban ile tek ortak çıkarının DAEŞ'e karşı mücadele olduğunu ve bazı bilgi alışverişlerinde bulunduklarını ifade etmiştir.[7]

2001 yılına kadar Pakistanın, Talibanın meşruiyetini tanıyan sayılı ülkelerden biri olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, ilerleyen günlerde tarafların işbirliği kurabilmesi muhtemeldir. Afganistan Dörtlü Platformuna dahil edilmemiş olan Hindistan ise bu duruma tepkilidir. Talibanın Cammu ve Keşmir'de militanlığı teşvik edeceğinden endişeli olduğundan, Hindistan müzakerelerde Taliban ile uzlaşma sürecinin uzun süre dışında kalmıştır. ABD Özel Elçisi Zalmay Halilzad, geçen yıl Hindistan'ın doğrudan Taliban ile görüşmesi gerektiğini söylemiş, Taliban da Keşmırın Hindistan'ın iç meselesi olduğunu ve karışmayacağını belirtmişti.[8] Bunun üzerine Katarlı ve Hintli yetkililer ile Taliban liderlerinin Doha'da bir toplantı yaptıkları açıklanmıştı.[9]

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yinin bir demeçte, Afganistan'ın kontörlünü ele alması durumunda, Talibanı terörden temiz bir kopuş yapmaya çağırması, Çinin Taliban ile işbirliğine hazırlandığının göstergesi olmuş, Taliban sözcüsünün ise Çin dost bir ülke ve Afganistan'ı yeniden inşa etmek ve geliştirmek için onu memnuniyetle karşılıyoruz ve Taliban Çinin iç işlerine karışmayacak ifadeleri dikkat çekmiştir.[10]

Tüm bunlar bölge devletlerinin ve Washingtonun liderliğinde bölgesel bağlantıları geliştirmek için kurulan platformun Taliban ile işbirliği yapmasının muhtemel olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliğinin de olası büyük bir mülteci dalgasına karşı, bölgede istikrarı teşvik edeceğini düşündüğü adımlar atabileceği düşünülmektedir.

[1] Announcing the U.S. Afghanistan Uzbekistan Pakistan Quad Regional Support for Afghanistan-Peace Process and Post Settlement, *U.S. Department of State*, July 16, 2021,https://www.state.gov/announcing-the-u-s-afghanistan-uzbekistan-pakistan-quad-regional-support-for-afghanistan-peace-process-and-post-settlement/

[2] Maria Siow, Does the new US-led Quad with Pakistan, Uzbekistan and Afghanistan have China in its sights?, *SCMP*, August 7, 2021, https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3144010/does-new-us-led-quad-pakistan-uzbekistan-and-afghanistan-have

[3] Special Representative for Afghanistan Reconciliation Zalmay Khalilzad and DFC CEO Adam Boehler Travel to Pakistan, Qatar, and Uzbekistan, U.S. Embasssy in Uzbakistan, June 28, 2020, https://uz.usembassy.gov/special-representative-for-afghanistan-reconciliation-zalmay-khalilzad-and-dfc-ceo-adam-boehler-travel-to-pakistan-qatar-and-uzbekistan/

[4] Özbekistan, Afganistan ve Pakistan "Mezarı Şerif-Kabil-Peşaver" demir yolu inşaatına başlıyor, TRT Avaz, 2 Şubat 2021, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-afganistan-ve-pakistan-mezari-serif-kabil-pesaver-demir-yolu-insaa/601981f401a30ae3a8a036d9

[5] Mir Haidar Shah Omid, ADB Pledges $70m To Fund Surkhan-Pul-e-Khumri Power Line, Tolo News, February 17, 2018, https://tolonews.com/business/adb-pledges-70m-fund-surkhan-pul-e-khumri-power-line

[6] Does the new US-led Quad with Pakistan, Uzbekistan and Afghanistan have China in its sights?...

[7] Andrew Roth, Russia is sharing information with the Taliban to fight the Islamic State, The Washington Post, December, 23, 2015, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/12/23/russia-is-sharing-information-with-the-taliban-to-fight-the-islamic-state/

[8] Hamid Mir, India may be talking to the Taliban. Heres why we should welcome it, The Washington Post, July 13, 2021, https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/07/13/pakistan-should-not-object-if-india-talking-with-taliban/

[9] Age

[10] Derek Grossman, China and the Taliban Begin Their Romance, Rand, July 22, 2021 https://www.rand.org/blog/2021/07/china-and-the-taliban-begin-their-romance.html

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "ORTA ASYA □ GÜNEY ASYA BÖLGESEL BAĞLANTILARI VE YENİ DÖRTLÜ PLATFORM (QUAD)." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2021 / 48. Eylül 03. Erişim Ekim 30, 2026. https://www.avim.org.tr/tr/Yorum/ORTA-ASYA-GUNEY-ASYA-BOLGESEL-BAGLANTILARI-VE-YENI-DORTLU-PLATFORM-QUAD

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır